

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ДІЗНАННЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У даній статті досліджено правове регулювання інституту дізнання в Україні та зарубіжних країнах. Зроблено висновок, що інститут дізнання в зарубіжних країнах за своєю суттю відрізняється від національної форми досудового дізнання, проте має й певні схожості. Зокрема, відмінності полягають у встановленні різних строків досудового дізнання, суб'єктів проведення процедури розслідування кримінальних проступків, специфічності використання додаткових доказів, наявності обов'язкової умови провадження – визнання вини підозрюваним, участь прокурора в розгляді матеріалів. Автором виявлені спільні ознаки та відмінності інституту дізнання в Україні та інших країнах, що в свою чергу дозволяє визначити шляхи вдосконалення чинного законодавства.

Ключові слова: форми досудового розслідування, кримінальний проступок, інститут дізнання, імплементація правових норм.

Постановка проблеми. В Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи № 6 R (87) «Щодо спрощення кримінального правосуддя» особливу увагу приділено принципу процесуальної економії. Переважання направлення діяльності до спрощення форм досудового розслідування спостерігається все частіше в зарубіжних країнах, що викликає певну цікавість і в Україні. Подібна тенденція тільки підтверджує постійний розвиток законодавства та його відповідність міжнародно-правовим актам. Такі зміни пов'язані із різким збільшенням обсягу суспільних відносин майже в геометричній прогресії та необхідністю їх оперативного врегулювання. Тим часом не вистачає ресурсів для забезпечення розслідування і судового розгляду усіх вчинених кримінально караних діянь, із забезпеченням належних процесуальних гарантій і дотриманням розумних строків, як цього вимагають конституції і міжнародні договори щодо прав людини. Саме тому, система кримінальної юстиції потребує застосування більш простих процедур.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню різних аспектів дізнання в зарубіжних країнах присвячені наукові праці українських вчених: Н. І. Бровка, С. І. Сімакова, О. В. Керевича, К. Б. Калиновського тощо. Однак у зв'язку із відсутністю ґрунтовних досліджень щодо порівняльного аналізу правового регулювання інституту дізнання, як спрощеної форми досудового розслідування, з іншими країнами, виникає необхідність у такому аналізі і виокремлення позитивних моментів.

Мета статті полягає у компаративному дослідженні правового регулювання інституту дізнання у чинному кримінальному процесуальному законодавстві України та аналогічної процедури досудового

розслідування у Франції, Німеччині, Австрії, Чеській Республіці (далі – Чехії), Республіці Польща (далі – Польщі), Великій Британії, Республіці Білорусь, Казахстані для того, щоб виявити позитивні риси з метою його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інститут дізнання належить до спрощеної форми досудового розслідування, який прискорює судовий розгляд з метою забезпечення більш високої ефективності системи кримінального правосуддя та зменшення витрат. Так, на XII Конгресі ООН по запобіганню злочинності і кримінальному правосуддю в 2010 році було вказано, що загалом спрощене судочинство використовується в судах нижчої інстанції щодо менш серйозних кримінальних правопорушень і є прискореним порядком розгляду, в рамках якого певні формальні процедури не потрібні або спрощуються. Положення чинного Кримінального (далі – КПК України) процесуального кодексу України містять низку новел, серед яких особливе місце займає термін «кримінальне правопорушення», який крім злочинів об'єднує й кримінальні проступки, досудове розслідування щодо яких має здійснюватися у формі дізнання (ст. 215 КПК України) [1].

Так, досліджувана форма досудового розслідування набрала чинності з 1 липня 2020 року в кримінальному процесуальному законодавстві, відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» № 2617-VIII від 22.11.2018. Основними завданнями поділу кримінального правопорушення на злочини та проступки є, зокрема, посилення правових гарантій додержання прав, свобод

та інтересів людини і громадянина, оптимізація діяльності органів кримінальної юстиції в кримінальному провадженні та відокремлення кримінального проступку від суміжних категорій правопорушень (злочину чи адміністративного правопорушення). Слід зазначити, що аналогічний розподіл правопорушень на злочини і кримінальні проступки існує також в інших країнах світу, зокрема, у Естонії, Латвії, Швейцарії, Угорщині, Туреччині [2, с. 299].

Потреба в дізнанні як спрощеній формі кримінального провадження обумовлена, зокрема, великою завантаженістю слідчих (наприклад, Національної поліції) справами стосовно злочинів невеликої тяжкості, які тепер мають назву – кримінальні проступки. Дізнання проводиться під час розслідування кримінальних проступків (за вчинення яких передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі - п. 4 ч. 1 ст. 3 КПК України, ч. 2 ст. 12 КК України); дізнання проводиться спеціальним суб'єктом – дізнавачем підрозділів дізнання або уповноваженими особами інших підрозділів: органів Національної поліції; органів безпеки; органів, які здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства; органів Державного бюро розслідувань; Національного антикорупційного бюро України; дізнання проводиться в короткий строк – 72 години у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, 20 діб – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім, 1 місяць - у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у разі незгоди з результатами медичного освідчення або висновком спеціаліста (ч. 3 ст. 219 КПК України) [1]. Строк дізнання може бути продовжений прокурором до 1 місяця (ст. 298-5 КПК України). Обмежене коло застосування негласних слідчих розшукових дій, запобіжних заходів, що можуть обиратись тільки слідчим суддею і у визначених випадках, по суті, є процесуальною гарантією додержання прав людини у кримінальному провадженні [3, с. 529].

Окрім того, під час дізнання не застосовуються найбільш суворі заходи, що відповідає міжнародним стандартам у сфері кримінального судочинства відповідно до пункту 3 Розділу 2 Рекомендації № 6R (87) Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам від 17 вересня 1987 року «Щодо спрощення кримі-

нального правосуддя» [4]. Частина положень Закону №2617-VIII ґрунтується на Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженій Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. №311/2008, а саме про розслідування у формі дізнання у справах про проступки і можливість судді постановляти рішення про покарання особи за проступок без проведення судового засідання, якщо вина особи доведена матеріалами розслідування і така особа визнає свою вину та не заперечує проти покарання, яке може призначити суддя (ст. 302 КПК України). З іншого боку, як зазначає М. Хавронюк, Закон №2617-VIII всупереч положенням Концепції: не визначив правову природу проступку, зовсім не зачепив діянь, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, не передбачив складання Кодексу (Закону) про кримінальні проступки, але передбачив наявність судимості за проступки [5, с. 19].

Щодо повноважень дізнавача до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, то він може: відбирати пояснення; проводити медичне освідчення; отримувати висновки спеціаліста і знімати показання певних технічних приладів і технічних засобів; вилучати знаряддя і засоби вчинення проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом проступку або виявлені під час затримання особи, особистого огляду чи огляду речей. Так, додатковими джерелами доказів у кримінальному провадженні про кримінальні проступки, крім загальних джерел доказів, також є пояснення осіб, результати медичного освідчення, висновок спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, які мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото і кінозйомки, відеозапису (ст. 298-1 КПК України) [1].

Як вже зазначалося, для ефективної роботи слідчих, скорочення строків досудового розслідування в окремих категоріях кримінальних правопорушень та ефективної організації досудового розслідування саме злочинів невеликої тяжкості й було запроваджено інститут дізнання у розслідуванні кримінальних проступків. У порівнянні з досудовим слідством, розслідування у формі дізнання передбачає дещо спрощену процедуру, включаючи скорочені строки не більше ніж один місяць з дня повідомлення про підозру, обмеження у застосуванні запобіжних заходів, негласних слідчих (розшукових) дій тощо. У зв'язку з цим виняткової актуальності набувають питання щодо досвіду зарубіжних країн в частині форм розслідування. Вбачається, що порівняльне дослідження правового регулювання інституту дізнання буде сприяти підвищенню ефективності цього інституту в Україні.

Так, процедура спрощеного розслідування кримінальних правопорушень невеликої тяжкості успішно функціонує в багатьох зарубіжних країнах, зокрема у Французькій Республіці (далі – Франція), Королівстві Іспанії, Казахстані, Німеччині, Австрії, Республіці Білорусь (Білорусь), Чехії, Польщі.

Розглядаючи особливості нормативного регулювання інституту дізнання звернемося до законодавства деяких європейських країн. Так, досліджуваний інститут у Франції передбачений Кримінальним процесуальним кодексом у розділі «Дізнання та перевірка особи». Дізнання розпочинається з моменту виявлення вчинення злочину та не передбачає складання певного процесуального акту, зокрема, як у більшості країн пострадянського простору - постанови про відкриття кримінальної справи. Зазначена модель досудового провадження сформувалася ще в таких європейських країнах (Португалія, Нідерланди, Італія тощо). Цікаво відзначити, що в Угорщині, Польщі, Чехії, Словаччині законодавець поряд зі спрощеними процедурами розслідування передбачив скорочену форму досудового провадження, схожу з протокольною формою досудової підготовки матеріалів, що існувала у КПК України 1960 року. Спрощену процедуру, що застосовується відповідно до КПК Франції (статті 495–495-6, 524–528-2) [6], до якої прокурор може вдатися, якщо з результатів розслідування судової поліції випливає, що: а) правопорушення відноситься до одного з проступків, перелічених у ст. 398-1 цього Кодексу. Йдеться про більше, ніж 90 видів проступків, серед яких передбачені як КК Франції (зловмисні дзвінки, шумові атаки, жорстокі дії з тваринами, вторгнення у навчальний заклад тощо), так і Кодексом автомобільних доріг, Кодексом внутрішньої безпеки, Кодексом охорони деревини та лісів, Кодексом будівництва та житла, Монетарно-фінансовим, Транспортним, Екологічним, Лісовим кодексами тощо; б) факт правопорушення є явним; в) інформація, що стосується особи і обвинувачення, є достатньою для винесення вироку; г) обвинувачення не є настільки серйозним, щоб не можна було засудити особу до помірної штрафу, поєднаного з іншим м'яким покаранням, але без позбавлення волі; д) ця процедура не може зашкодити правам жертви. За сукупності таких обставин судовий розгляд не проводиться і суд, на підставі переданого прокурором файлу обвинувачення, постановляє наказ про покарання. Його він постфактум доводить до відома засудженого і прокурора, яким надається можливість оскарження.

Франція надає не єдиний приклад подібних спрощених процедур. Європейським державам відомі й інші приклади. Зокрема, К. П. Задоя виділяє три та-

ких умовних моделі: 1) протокольний порядок. Згідно з Кримінальним процесуальним кодексом Королівства Іспанія у разі надходження заяви про явне вчинення проступку, коли особа правопорушника є відомою, поліція складає протокол і невідкладно направляє його до «чергового» суду, який, за загальним правилом, в цей же день проводить судові засідання з викликом усіх осіб, вказаних в протоколі, і виносить вирок [7, с. 31-32]. Протокольний порядок відомий також й Казахстану; 2) інші спрощені процедури, які передбачають судовий розгляд. Йдеться про сумарне провадження у Федеративній Республіці Німеччина (далі – ФРН): прокурор, без погодження з потерпілим, просить суд застосувати до обвинуваченого штраф чи позбавити його керувати транспортним засобом, або, якщо обвинувачений має адвоката, позбавити його волі на строк до року умовно; суд може погодитися з цим клопотанням прокурора (§§ 407–413 КПК ФРН) [8]; 3) спрощені процедури, які можуть не передбачати судового розгляду. Це: - штраф за угодою – у Франції: умовне призупинення кримінального провадження судом за пропозицією прокурора з покладенням на обвинуваченого певних обов'язків (сплатити штраф, відвідати певні курси тощо) [6]; - наказ про покарання - у Швейцарській Конфедерації: якщо особа визнає себе винною або є достатні підстави вважати її винною і цій особі за вчинене може бути призначене покарання не суворіше за позбавлення волі на строк до 6 місяців та штраф, публічний обвинувач на підставі рапорту поліції складає наказ про покарання, який містить кваліфікацію діяння і міру покарання для особи; досудове розслідування у такому випадку навіть не розпочинається [7, с. 32]. У разі, якщо обвинувачений не згоден з покаранням, призначеним йому в позасудовому порядку або судом, законодавство згаданих держав передбачає відповідні можливості для оскарження припису, наказу, розпорядження тощо - тоді процедури децю ускладнюються [5].

В науковій літературі зазначається, що в Німеччині до реформування (1975 р.) розслідування здійснювалося у двох формах: поліцейського дізнання і попереднього слідства. Проте, щоб раціоналізувати провадження та усунути ототожнення дій поліцейського і прокурора, попереднє слідство було повністю скасовано. Розслідування під керівництвом прокурора здійснює поліція, а судовий слідчий приймає часткову участь, пов'язану з прийняттям найважливіших рішень по справі. Протоколи, складені поліцією, не можуть бути оголошені в судовому розгляді та одним із шляхів легалізації даних поліцейського розслідування є їх допит в суді, як свідків. За наявності потреби легалізації даних попереднього роз-

слідкування поліція звертається в дільничний суд до судді-дознавача. За загальним правилом поліція зобов'язана вживати всіх належних заходів щодо виявлення і повного дослідження обставин злочину та забезпечувати фіксацію та збереження отриманих даних [9, с. 19].

Відносно правового регулювання інституту дізнання в Австрії, то слід зазначити, що попереднє розслідування здійснюється лише у формі дізнання. Невідкладні слідчі дії, пов'язані зі встановленням особи, яка вчинила злочин, а також стосовно інших обставин, проводяться поліцією до порушення кримінальної справи і завершуються передачею всіх матеріалів до прокурора. При цьому орган дізнання уповноважений проводити будь-які слідчі і оперативно-розшукові дії (що є унікальним, в порівнянні з Україною). Закінчення дізнання можливе шляхом порушення публічного обвинувачення або закриття справи. Прокурор складає обвинувальний акт, в якому визначає дані про обвинуваченого, місце і час вчинення злочину, кваліфікацію діяння, перераховує наявні докази. Обвинувальний акт із матеріалами кримінальної справи передає до суду. Звичайне дізнання здійснюється строком до 15 діб, а судове (із залученням слідчого судді) до 30 діб (ст. 174 Кримінального процесуального кодексу Австрії) [10, с. 295].

У свою чергу, скорочене досудове провадження у Чеській Республіці здійснюється у злочинах, за якими районний суд може проводити розгляд у першій інстанції і за якими законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі, верхня межа якого не перевищує п'яти років, якщо: - підозрюваний затриманий на місці злочину або відразу після нього; - під час розгляду кримінальної справи або іншої ініціативи по кримінальному переслідуванню були встановлені факти, які іншим чином виправдовують початок кримінального переслідування. Строк скороченого розслідування складає 2 тижні з дня, коли орган поліції повідомив підозрюваного про вчинення дії про притягнення його як підозрюваного і про те, в якому злочині він підозрюється. Строк може бути продовжено максимально до 30 днів. Прокурор може під час скороченого розслідування укласти з підозрюваним угоду про винуватість і покарання та подати до суду клопотання про затвердження такої угоди. За наслідками скороченого досудового розслідування прокурор приймає одне з рішень: - звертається до суду за покаранням, якщо визнає, що результати досудового розслідування свідчать про винність підозрюваного; - подає до суду пропозицію про затвердження угоди про винуватість і покарання; - відкладає розгляд справи або передає справу до компетент-

ного органу; - передає справу в інший орган для накладення дисциплінарного стягнення; - відкладає розгляд справи, якщо кримінальне переслідування неприпустиме; - відкладає розгляд питання, якщо він прийняв рішення про затвердження мирової угоди; - повертає справу до органу поліції, якщо потрібні додаткові дії в рамках досудового розслідування [11].

Розглядаючи законодавство Польщі звертаю увагу, що ст.469 Кримінального процесуального кодексу Польщі передбачено, що спрощена процедура досудового розслідування застосовується до окремих категорій злочинів, за які передбачене покарання у вигляді позбавлення волі строком до 3 років. Спрощена процедура не застосовується щодо: - обвинувачених, позбавлених волі, за винятком випадків застосування попереднього арешту до винного у вчиненні певних видів злочинів; - неповнолітніх; глухих, німих або сліпих; - за наявності обґрунтованих сумнівів в осудності підозрюваного; - якщо особа не розмовляє польською мовою. Органами розслідування справ за спрощеною процедурою є поліція, а також інші органи, уповноважені проводити розслідування (ст. 471). Загальний строк спрощеного розслідування складає 1 місяць, прокурор може продовжити до 2 місяців (ч. 2 ст. 474 КПК Польщі)[12]. За клопотанням підозрюваного або захисника орган, що проводить розслідування, ознайомлює підозрюваного з матеріалами закінченого розслідування (ч. 1 ст. 474 КПК Польщі). Слідчий складає обвинувальний висновок, який затверджується та передається до суду прокурором. Прокурор також може самостійно скласти обвинувальний висновок (ч. 3, 4 ст. 474 КПК Польщі). Дізнання у справах по спрощеному порядку допускається обмежити проведенням допиту підозрюваного та збиранням доказів у необхідному обсязі.

Тим часом, у Великій Британії вже є тривалий час існує регулювання кримінальних проступків. З правових рекомендацій для прокурорів від the Crown Prosecution Service [13]: кримінальний проступок може бути охарактеризований як: *правопорушення, що за своєю природою є незначним по суті, або правопорушення, що по суті не є незначним, але, враховуючи певні факти, воно може вважатися незначним*. Загалом в більшості кримінальні проступки розглядаються поліцією в порядку видання позасудового розпорядження, а прокуратура приймає рішення щодо обвинувачення особи у складніших випадках. Поліція та прокуратура повинні надавати перевагу альтернативам кримінального переслідування. До таких, зокрема, належать: попередження (вимога до особи пройти лікування від зловживання наркотичними засобами або виправлення пошкодже-

ного майна), попередження з умовою, штрафний квиток, догана та остаточне попередження, невживання жодних дій. Під час прийняття рішення про використання альтернатив кримінального переслідування або направлення обвинувачення до суду є дві основні вимоги, які оцінюють: **наявність публічного інтересу та здоровий сенс**. Якщо все ж приймається рішення про підтримання обвинувачення, то справу направляють до суду. Більшість кримінальних справ розглядається Магістратським Судом. Існує **три категорії** кримінальних правопорушень: **незначні**, які розглядаються за спрощеною, прискореною процедурою переважно Магістратськими Судами; **гібридні правопорушення**, які за певних умов можуть розглядатися як Магістратським, так і Королівським Судом (наприклад, крадіжка з проникненням до житла чи іншого володіння особи); **правопорушення**, що підлягають обов'язковому обвинуваченню, які можуть розглядатися тільки Королівським Судом, наприклад, вбивство, зґвалтування [14].

Слід зазначити, що порівняльний аналіз кримінального процесуального законодавства зарубіжних країн дозволяє констатувати існування тенденції щодо вдосконалення досудового розслідування у бік його спрощення. В міжнародній діяльності у сфері спрощення кримінально процесуальної форми наявний напрям дотримуватися таких форм судочинства, які оптимально зважали б на тяжкість злочину, наслідки, які можуть наставати в результаті. Саме внаслідок такого спрощення кримінального судочинства можливе забезпечення процесуальної економії сил, часу та засобів учасників кримінального судочинства.

Щодо нормативного регулювання інституту дізнання в країнах Співдружності Незалежних Держав, варто розглянути такі країни, як: Казахстан, Білорусь. Загалом для Кримінального процесуального кодексу Казахстану (далі – КПК Казахстану) [15] (статті 189, 190, 526, 629-1 та ін.), характерною є різноманітність форм досудового розслідування, серед яких: 1) звичайне дізнання - щодо окремих видів злочинів, а в деяких випадках (зокрема у разі неможливості завершити розслідування в протокольній формі у встановлені законом строки) - проступків; 2) звичайне попереднє слідство; 3) прискорене досудове розслідування (протягом 15 днів) – щодо злочинів невеликої і середньої тяжкості; 4) протокольна форма - щодо проступків; 5) наказне провадження - щодо проступків і злочинів невеликої тяжкості. Протокольну форму розслідування ведуть органи дізнання: органи внутрішніх справ, Служба економічних розслідувань, органи Комітету національної безпеки, антикорупційна служба, органи військової поліції, Служба дер-

жавної охорони. Вичерпний перелік проступків, по яких воно здійснюється - їх близько 130, міститься у ст. 191 КПК Казахстану. Протокол про проступок складається невідкладно після встановлення особи підозрюваного, при необхідності встановлення обставин проступку і даних про особу - протягом трьох діб, а в разі необхідності проведення експертизи чи отримання висновку спеціаліста – протягом доби з моменту отримання відповідного висновку; перелік слідчих та інших процесуальних дій може бути мінімально необхідним, якщо встановлені обставини не оспорюють підозрюваний і його захисник та потерпілий; негласні слідчі і розшукові дії не дозволяються; підозрюваного можна затримати до 72 годин, якщо є підстави вважати, що він сховається чи вчинить злочин, не має постійного місця проживання або не встановлено його особу.

Справа, за загальним правилом, розглядається протягом 15 діб з дня надходження її до суду (водночас в день надходження до суду підлягають розгляду справи про проступки, коли підозрюваний затриманий або коли як покарання за проступок передбачене видворення за межі Казахстану); вина особи встановлюється обвинувальним вироком суду (статті 128, 526, 527, 529 КПК Казахстану). Ще більш простим є наказове провадження, в якому проступки розглядаються за таких умов: а) зібраними доказами встановлені факт проступку й особа, яка його вчинила; б) підозрюваний не заперечує доказів своєї вини, згоден з кваліфікацією діяння і розміром заподіяної шкоди; в) основне покарання передбачає штраф; г) підозрюваний заявив клопотання, а потерпілий погодився з розглядом справи в порядку наказового провадження – без дослідження доказів, їх виклику та участі в судовому розгляді. У цих випадках провадження завершується протягом 5 діб з моменту встановлення сукупності названих обставин, а протягом 3 діб з моменту отримання справи без проведення судового засідання суддя може засудити особу виключно до штрафу. Засуджений має право оскаржити вирок тільки у разі незгоди з розміром штрафу (статті 629-1–629-8 КПК Казахстану).

Таким чином, в Казахстані останніми роками виникла тенденція до виділення проступку як окремого виду кримінального правопорушення зі спрощеним порядком його розслідування і судового розгляду.

Звертаючись до законодавчого врегулювання інституту дізнання в Білорусі, то в главі 47 КПК Білорусі регламентовано пришвидшене провадження щодо злочинів, що не становлять великої суспільної небезпеки. Порядок пришвидшеного провадження визначається загальними правилами КПК Білорусі

(ч.1,2 ст.452 КПК Білорусі) [16]. Строк пришвидшеного провадження становить 10 діб з дня надходження до органу попереднього слідства заяви або повідомлення про злочин до передання кримінальної справи прокурору для направлення його до суду. Зазначений строк за мотивованою постановою слідчого може бути подовжено до 15 діб начальником слідчого підрозділу або його заступником (ст.453 КПК Білорусі). Порядок пришвидшеного розслідування в Республіці Білорусь схожий на аналогічний порядок дізнання в Україні. Зокрема, визнавши отримані матеріали достатніми для порушення кримінальної справи та передання її до суду, слідчий виносить постанову про порушення кримінальної справи, приєднує її до свого провадження, притягує в якості обвинуваченого особу, яка підозрюється у вчиненні злочину, яка не заперечує про його вчинення, вирішує питання про застосування запобіжного заходу, накладає арешт на майно, приймає рішення про визнання особи потерпілою, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, допитує потерпілих і свідків. Після виконання вищевказаних дій слідчий завершує пришвиджене провадження (ч. 1, 2 ст. 454 КПК Білорусі). Під час такого провадження до порушення кримінальної справи беруть пояснення в особи, яка не заперечує вчинення злочину, вимагається довідка про наявність або відсутність судимостей, відомості, що характеризують особу, та інші матеріали, які мають значення для розгляду справи у судовому засіданні або винесення вироку без судового розгляду (ч. 3 ст. 452 КПК Білорусі).

Судовий розгляд матеріалів пришвидшеного провадження відбувається без участі прокурора, який висловлює в постанові свою думку щодо призначення конкретного покарання або інших заходів кримінальної відповідальності, а також за згодою особи, яка обвинувачується у вчиненні менш тяжкого злочину, – без її участі (ст. 455 КПК Білорусі). Пришвидшена процедура досудового розслідування не застосовується, якщо злочин вчинено неповнолітнім, неосудним або особою, яка захворіла на психічні розлади після вчинення злочину (ч. 3 ст. 456 КПК Білорусі) [16].

Висновки. Таким чином, на підставі наведеного, можна зробити висновок, що спрощений порядок розслідування в Україні та вищезрозглянутих країн має багато спільних рис і відмінностей. Так, до відмінностей у нормативному регулюванні України та Польщі, Чехії, Великої Британії, Білорусі та інших можна віднести: - максимальний строк проведення спрощеного досудового розслідування в Польщі більший, ніж в Україні; - спрощена процедура в Польщі не застосовується щодо окремих категорій осіб, в

Україні таких обмежень немає. Відмінні ознаки між скороченим досудовим розслідуванням у Чехії та в Україні полягають: у Чехії проводити розслідування в скороченому порядку компетентні лише органи поліції, а в Україні ширший перелік органів дізнання залежно від підслідності кримінального проступку; - розслідування у скороченому порядку в Чехії проводиться тими ж органами поліції, що і звичайне розслідування, а не окремим підрозділом; - у Чехії орган, який здійснює спрощене розслідування, повинен використовувати всі докази відповідно до загальних правил досудового розслідування, а в Україні можливе також використання додаткових джерел доказів, що є виключенням із загальних вимог доказування під час досудового слідства; - У КПК Чехії передбачено, що у випадку наявності підстав для проведення спільного розслідування за двома або більше злочинами, з яких принаймні один підлягає розслідуванню, спрощена процедура не застосовується, а КПК України аналогічного припису не передбачено.

Характерними ознаками розгляду кримінальних проступків у Великій Британії є обмежене коло суб'єктів: в більшості поліція та прокурор, в той час як в Україні їхнє коло є значно ширшим. Наявність обов'язку спочатку застосовувати альтернативи кримінального переслідування, такі як попередження, попередження з умовою, штрафний квиток тощо у Великій Британії сприяє оперативності врегулювання вчиненого кримінального проступку і зменшення завантаженості Магістратського Суду, в той час як в Україні відразу розпочинається досудове дізнання.

Окрім того, відмінними ознаками пришвидшеного досудового дізнання в Білорусі та в Україні, зокрема, є: - в Білорусі обов'язковою умовою провадження є наявність визнання вини підозрюваним, на відміну від України; - в Білорусі пришвидшена процедура не застосовується щодо неповнолітніх, неосудних або осіб, які захворіли на психічні розлади після вчинення злочину; - в Україні допускається застосування додаткових джерел доказів під час дізнання, які не дозволяється використовувати в загальному порядку; - в Білорусі судовий розгляд матеріалів за результатами пришвидшеного досудового слідства відбувається не тільки без участі обвинуваченого та потерпілого (як в Україні), а ще й без прокурора, який надсилає до суду свою письмову думку щодо покарання [17, с. 173].

Так, вбачається, що деякі положення кримінального процесуального законодавства зарубіжних держав можна імплементувати в національне законодавство. Зокрема, впровадити незастосування спрощеної процедури досудового розслідування стосовно не-

повнолітніх; глухих, німих, сліпих; неосудних. По-друге, раціоналізувати використання однакових вимог щодо форм доказів при проведенні досудового розслідування на загальних умовах і для спрощеної процедури.

Що стосується загального впливу кримінальних проступків на систему кримінальної юстиції, то слід погодитись із тим, що він здебільшого має позитивний характер. Сама система стала більш гуманною, оскільки кількість затримань зменшилась, а кількість застосованих запобіжних заходів під час розслідування мінімальна. Це є одним із важливих зобов'язань України перед Радою Європи. Середня тривалість досудового розслідування прискорилась приблизно вдвічі, а судовий розгляд за відсутності судового за-

сідання та участі сторін (цей варіант обрали більшість підозрюваних) звільнив для суддів час на слухання складніших справ, що пришвидшило також судовий розгляд злочинів [18, с. 5, 49].

Перспективи подальших досліджень. Ця стаття буде корисною для науковців, які вивчають особливості форм досудового розслідування, оскільки вона містить компаративне дослідження інституту дізнання зарубіжних країн та національного кримінального процесуального законодавства. Також акцентується увага на деяких проблемних питаннях, що стосуються спрощеної форми досудового розслідування. Вона може послугувати для науковців плацдармом для подальших досліджень інституту дізнання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Бровко Н. І, Сімакова С. І. Інститут кримінальних проступків як механізм спрощеного порядку досудового розслідування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №3. С. 298-301. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/72>.
3. Керевич О.В. Здійснення провадження по кримінальних проступках за новим Кримінальним процесуальним кодексом України. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 4. С. 525-532.
4. Рекомендація N 6 R (87) 18 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Стосовно спрощення кримінального правосуддя» від 17.09.1987 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_339#Text.
5. Хавронюк М. Проступок, його сутність і порядок досудового розслідування та судового розгляду: новітні середньоазійські підходи у порівнянні із вже відомими. *Право України*. 2020. № 02. С. 19. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/27/havronyuk-m-i-prostupok-jogo-sutnist.pdf>.
6. Code de procédure pénale. Version consolidée au 1 septembre 2019. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?dateTexte=20190906&cidTexte=LEGITEXT000006071154&fastReqId=1327685747&fastPos=1&oldAction=r echCodeArticle>.
7. Задоя К. П. Спрощене провадження щодо кримінальних проступків за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року та законодавством європейських держав. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. №1. С. 29–37.
8. Дело «Энгель (Engel) и другие против Нидерландов». URL: https://european-court.ru/uploads/ECHR_Engel_and_Others_v_The_Netherlands_08_06_1976.pdf.
9. Калиновский К. Б. Уголовный процесс современных зарубежных государств : учебное пособие. Петрозаводск : Издательство ПетрГУ, 2000. 19 с.
10. Глобенко Г. І. Зарубіжний досвід та положення законодавства України щодо дізнання: порівняльно-правовий аналіз. *Правова доктрина: міжнародний досвід та практична реалізація в Україні: міжнародна науково-практична конференція* (м. Маріуполь, 22 трав. 2019 р.). Маріуполь: МДУ, 2019. С. 295.
11. КПК Чеської Республіки від 09.12.1961 р. № 141/1961 Coll. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141#cast2>.
12. КПК Республіки Польща від 06.06.1997. URL: <https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.1997.089.0000555,ustawa-kodeks-postepowaniakarnego.html>.
13. CPS, «Legal Guidance». URL: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/minor-offences>.
14. Саатов Р. Аналітична довідка стосовно практики регулювання кримінальних проступків у Великобританії. URL: <https://ecpl.com.ua/news/kryminalni-prostupky-u-velykobrytanii/2021>.
15. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Казахстан. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852#pos=882;-45.
16. Уголовно-процесуальний кодекс Республіки Беларусь от 16 июля 1999 года. URL: <http://etalonline.by/?type=text®num=HK9900295>.

17. Світайло П. Ю. Дізнання як спрощена процедура досудового розслідування в Україні та зарубіжних країнах. *Юридичний бюлетень*. 2020. Вип. 15. С. 170-176. URL: <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2020/15/25.pdf>.
18. Крапивін Є. В рамках проекту Ради Європи «Дотримання прав людини в системі кримінальної юстиції України». Оцінка впровадженості кримінальних проступків в Україні. 2021. С. 5, 49.

REFERENCES

1. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.04.2012 r. № 4651-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> [in Ukrainian].
2. Brovko N. I, Simakova S. I. (2020). Instytut kryminalnykh prostupkiv yak mekhanizm sproshchenoho poriadku dosudovoho rozsliduvannia. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal scientific electronic journal*, 3, 298-301. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-3/72> [in Ukrainian].
3. Kerevych O. V. (2012). Zdiisnennia provadzhennia po kryminalnykh prostupkakh za novym Kryminalnym protsesualnym kodeksom Ukrainy. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnushnnykh sprav – Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*, 4, 525-532 [in Ukrainian].
4. Rekomendatsiia N 6 R (87) 18 Komitetu ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam «Stosovno sproshchennia kryminalnoho pravosudivstva» vid 17.09.1987 r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_339#Text [in Ukrainian].
5. Khavroniuk M. (2020). Prostupok, yoho sutnist i poriadok dosudovoho rozsliduvannia ta sudovoho rozghliadu: novitni serednoazijski pidkhody u porivnianni iz vzhzhe vidomymy. *Pravo Ukrainy – Law of Ukraine, No 02, P. 19*. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2020/07/27/havronyuk-m-i-prostupok-jogo-sutnist.pdf> [in Ukrainian].
6. Code de procédure pénale. Version consolidée au 1 septembre 2019. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?dateTexte=20190906&cidTexte=LEGITEXT000006071154&fastReqId=1327685747&fastPos=1&oldAction=rechCodeArticle> [in French].
7. Zadoia K. P. (2015). Sproshchene provadzhennia shchodo kryminalnykh prostupkiv za Kryminalnym protsesualnym kodeksom Ukrainy 2012 roku ta zakonodavstvom yevropejskykh derzhav. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva – Bulletin of criminal justice*, 1, 29–37 [in Ukrainian].
8. Delo «Engel (Engel) i drugiye protiv Niderlandov». URL: https://european-court.eu/uploads/ECHR_Engel_and_Others_v_The_Netherlands_08_06_1976.pdf [in Russian].
9. Kalinovskiy K. B. (2000). Ugolovnyy protsess sovremennykh zarubezhnykh gosudarstv. Petrozavodsk : Izdatelstvo PetrGU [in Russian].
10. Hlobenko H. I. (2019). Zarubizhnyi dosvid ta polozhennia zakonodavstva Ukrainy shchodo diznannia: porivnialno-pravovyi analiz. *Pravova doktryna: mizhnarodnyi dosvid ta praktychna realizatsiia v Ukraini: mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia* (m. Mariupol, 22 trav. 2019 r.) – *Legal Doctrine: International Experience and Practical Implementation in Ukraine: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference*. Mariupol: MDU [in Ukrainian].
11. KPK Cheskoj Respubliki vid 09.12.1961 r. № 141/1961 Coll. URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141#cast2> [in Ukrainian].
12. KPK Respubliki Polshcha vid 06.06.1997. URL: <https://www.infor.pl/akt-prawny/DZU.1997.089.0000555,ustawa-kodeks-postepowaniakarnego.html> [in Ukrainian].
13. CPS, «Legal Guidance». URL: <https://www.cps.gov.uk/legal-guidance/minor-offences> [in English].
14. Saatov R. Analitichna dovidka stosovno praktyky rehuliuвання kryminalnykh prostupkiv u Velykobrytanii. URL: <https://ecpl.com.ua/news/kryminalni-prostupky-u-velykobrytanii/2021> [in Ukrainian].
15. Ugolovno-protsessualnyy kodeks Respubliki Kazakhstan. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852#pos=882;-45 [in Russian].
16. Ugolovno-protsessualnyy kodeks Respubliki Belarus ot 16 iyulya 1999 goda. URL: <http://etalonline.by/?type=text&num=HK9900295> [in Russian].
17. Svitailo P. Yu. (2020). Diznannia yak sproshchena protsedura dosudovoho rozsliduvannia v Ukraini ta zarubizhnykh krainakh. *Yurydychnyi biuleten*, 15, 170-176. URL: <http://www.lawbulletin.oduvs.od.ua/archive/2020/15/25.pdf> [in Ukrainian].
18. Krapyvin Ye. (2021). V ramkakh proiektu Rady Yevropy «Dotrymanna prav liudyny v systemi kryminalnoi yustytzii Ukrainy». Otsinka vprovadzhenosti kryminalnykh prostupkiv v Ukraini [in Ukrainian].

ВАНДЖУРАК МАРИНА

студентка Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого

ОСОБЕННОСТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИНСТИТУТА ДОЗНАНИЯ В ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ УКРАИНЫ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

В данной статье исследовано правовое регулирование института дознания в Украине и зарубежных странах. Сделан вывод, что институт дознания в зарубежных странах по своей сути отличается от национальной формы досудебного дознания, однако имеет некоторые сходства. Автором выявлены общие признаки и различия института дознания в Украине и других странах, что в свою очередь позволяет определить пути совершенствования действующего законодательства.

Ключевые слова: формы досудебного расследования, уголовный проступок, институт дознания, имплементация правовых норм.

VANDZHURAK MARYNA

student of the Yaroslav Mudryi National Law University

FEATURES OF LEGAL REGULATION OF THE INSTITUTE INQUIRY IN THE LEGISLATION OF UKRAINE AND FOREIGN COUNTRIES

Problem setting. This article examines the legal regulation of the institute of inquiry in Ukraine and abroad. It is concluded that the institution of inquiry in foreign countries is inherently different from the national form of pre-trial inquiry, but has some similarities. In particular, the differences are in the establishment of different terms of pre-trial investigation, the subjects of the criminal investigation procedure, the specifics of the use of additional evidence, the presence of a mandatory condition - a guilty plea to the suspect, the prosecutor's participation in the proceedings. The author identifies common features and differences of the institute of inquiry in Ukraine and other countries, which in turn allows to identify ways to improve existing legislation.

The purpose of the article is to compare the legal regulation of the institution of inquiry in the current criminal procedure legislation of Ukraine and similar pre-trial investigation procedures in France, Germany, Austria, the Czech Republic (here in after - the Czech Republic), the Republic of Poland (here in after - Poland), Great Britain, Belarus, Kazakhstan in order to identify positive features in order to improve it.

Analysis of recent researches and publications. The scientific works of Ukrainian scientists: N. I. Brovka, S. I. Simakov, O. V. Kerevych, K. B. Kalinovskiy, etc. are devoted to the study of various aspects of inquiry in foreign countries. However, due to the lack of thorough research on the comparative analysis of the legal regulation of the institution of inquiry, as a simplified form of pre-trial investigation, with other countries, there is a need for such an analysis and highlight the positive aspects.

Articles main body. The institute of inquiry belongs to a simplified form of pre-trial investigation, which speeds up the trial in order to ensure greater efficiency of the criminal justice system and reduce costs. Thus, the investigated form of pre-trial investigation came into force on July 1, 2020 in criminal procedure legislation, in accordance with the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine to Simplify Pre-trial Investigation of Certain Categories of Criminal Offenses" № 2617-VIII of 22.11.2018.

The need for inquiry as a simplified form of criminal proceedings is due, in particular, to the heavy workload of investigators (for example, the National Police) in cases of minor crimes, which are now called criminal offenses. Inquiry is conducted during the investigation of criminal offenses, special subject - the connoisseur of the subdivisions of the inquiry or the authorized persons of other subdivisions; inquiry is carried out in a short time - 72 hours in case of notification to the person on suspicion of commission of a criminal offense. Additional sources of evidence in criminal proceedings on criminal offenses, in addition to general sources of evidence, are also explanations of persons, results of medical examination, expert opinion, testimony of technical devices and technical means that have the functions of photography and filming, video or photo and filming, video recording.

The procedure of simplified investigation of minor criminal offenses operates successfully in many foreign countries, in particular in the French Republic, the Kingdom of Spain, Kazakhstan, Germany, Austria, the Republic of Belarus, the

Czech Republic, Poland. The simplified procedure in Poland does not apply to: - accused persons deprived of liberty, except in cases of prior arrest to the perpetrator of certain types of crimes; - minors; deaf, dumb or blind; - in the presence of reasonable doubts about the sanity of the suspect; - if the person does not speak Polish. The bodies investigating cases under the simplified procedure are the police, as well as other bodies authorized to conduct investigations (Article 471). The total term of the simplified investigation is 1 month.

Regarding the legal regulation of the institute of inquiry in Austria, it should be noted that the preliminary investigation is carried out only in the form of inquiry. Immediate investigative actions related to the identification of the perpetrator, as well as other circumstances, are conducted by the police before the initiation of a criminal case and end with the transfer of all materials to the prosecutor. At the same time, the body of inquiry is authorized to carry out any investigative and operative-search actions (which is unique in comparison with Ukraine).

It should be noted that a comparative analysis of the criminal procedure legislation of foreign countries allows to state the existence of a tendency to improve the pre-trial investigation towards its simplification. In international activities in the field of simplification of criminal procedure, there is a direction to adhere to such forms of justice that would optimally take into account the gravity of the crime, the consequences that may occur as a result. It is as a result of such simplification of criminal proceedings that it is possible to ensure procedural savings of forces, time and resources of participants in criminal proceedings.

Conclusions and prospects for further research. As for the overall impact of criminal offenses on the criminal justice system, it should be agreed that it is mostly positive. The system itself has become more humane as the number of detentions has decreased and the number of precautionary measures applied during the investigation has been minimal. This is one of Ukraine's important commitments to the Council of Europe. The average length of a pre-trial investigation has accelerated by about half. This article will be useful for scholars studying the features of forms of pre-trial investigation, as it contains a comparative study of the institute of foreign inquiry and national criminal procedure law. Attention is also focused on some problematic issues related to the simplified form of pre-trial investigation. It can serve as a springboard for scientists to further research the institute of inquiry.

Keywords: forms of pre-trial investigation, criminal offense, institute of inquiry, implementation of legal norms.

Ванджурак М. М. Особливості правового регулювання інституту дізнання в законодавстві України та зарубіжних країнах. *Право та інноваційне суспільство*: електрон. наук. вид. 2021. № 1 (16). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/Vandzhurak16.pdf>.